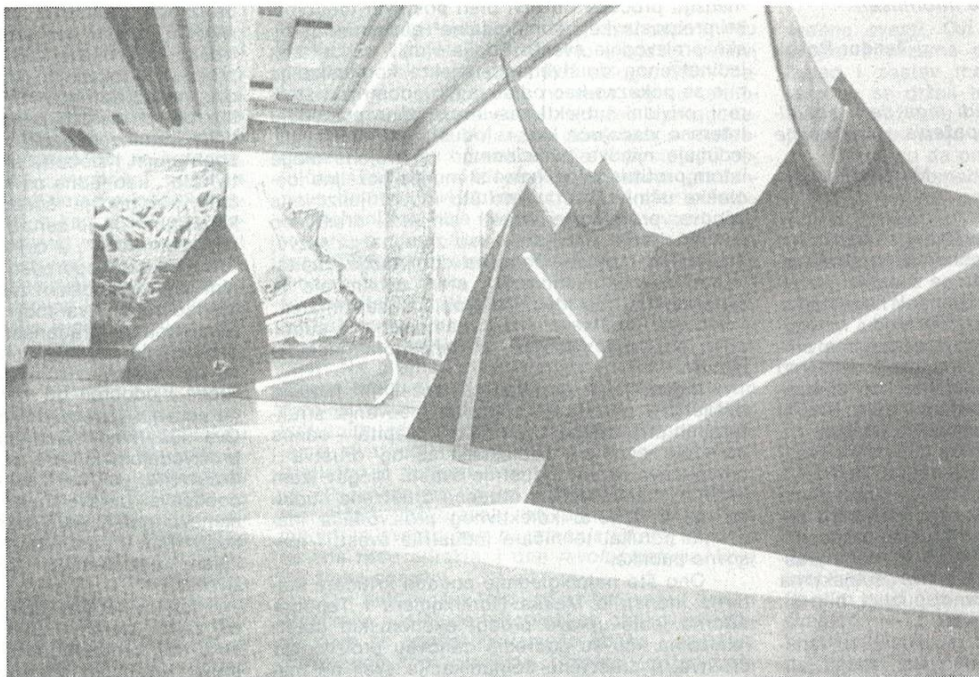

traganja i zaveštanja

(zapis o poeziji radeta tomića)

jovan zivlak

fabri lušić: flat cave st john flat cave st mary 1984 inscenacija drvo neon pigment itd

Sećajući se odjeka ideje koju sam negda čuo hteo bih da u njenom tragu, povodom Radeta Tomića, zabeležim nekoliko mogućih varijacija. Kaže se da je život u svom dinamizmu i otvorenosti, u svojim menama i pulsacijama, prevashodno, ispoljavanje nereda otelovljenje slike haosa, a da je smrt uvođenje reda i smisla. Misao možda paradoksalna, ali čini se i u velikoj meri tačna, utoliko pre što nam smrt, nama koji smo još uvek s ove strane, omogućuje tačku gledišta iz koje, umesto otvorene igre mogućnosti i neprozirnosti egzistencijalnog i estetskog projekta, izranja horizont koji životu daje smisao i uvodi ga u istoriju, sećanje ili zaborav. Ovo je u skladu s Hegelovim promišljanjem smrti, jer on veli: »bez smrti nema istorije, i nema istorije bez smrti. Istorija je svest, Duh, sama suština kao proces u delanju, ili svest kao sećanje«. Onima kojima istorija ne predstavlja ništa, ili je tek prostor unutar kojeg se ispoljavaju različiti interesi, po svojoj prirodi nesuštastveni, ovakav vid razmišljanja neće biti podsticajan. Međutim, čitajući pesme Radeta Tomića, meni se nametnulo sećanje kao mogući modus odnošenja i izvjesna istorijska perspektiva kad je u pitanju njegovo pesničko delo.

Ipak, vreme je mnogoznačno i neuhvatljivo, iako mnogi pokušavaju da u igru uvedu tzv. objektivnost, misleći pri tom i na istoriju, čini se s previše poverenja a protiv nje same. Sažimajući ove tenzije možemo reći: izabравši pogled mi smo izabrali dar ali i uzdarja koja će nam biti uzvracena. Dodao bih još da ne držim da su u ovoj paukovoј jednačini uzdarja saobrazna darovima.

Tomić je pesnik koji je pisao parodoks vremena, njegov govor i njegove opštosti, trivijalnosti i mode, kao i njegovu odsutnost i nemost na čijem se fonu ono izgovara. U novosadskom pesničkom krugu njegov glas u najvećem delu nije saobraziv s onim osnovnim i dominirajućim pesničkim modelima i senzibilitetima. Prva Tomićeva knjiga, za koju je dobio Brankovu nagradu 1967. jedina opovrgava ovakav sud i delimice treća (**Čarl Novog Sada**), sve ostalo što je činio u velikoj meri potvrđuje njegovu osobitost, bar u navedenom kontekstu. Mora se reći da njegove pesničke knjige nisu bile u liniji na-

glasne »pobune« protiv pesničkih konvencija, niti se u njima ispoljavao izražen program ultramodernističke ili avangardističke intonacije.

Tomića, posebno u pomenutim knjigama, karakteriše naglašena vera u konstitutivnu moć mašte, te reči i poezije kao njenog otelovljenja. Njegove prve pesme su u liniji skoro naivne predanosti svetu i njegovoj univerzalnoj etičnosti, njegovom čudotvorstvu kojem pesnik podastire svoje poslanje. Lirska vera u spasenje kroz poeziju i utopijska projekcija sveta bez poezije, gde će sam svet i sam

čovек kao stvaralac biti poezija (Čovек više neće pisati pesme). Njegove ruke blistače kao najlepše reči. Ta vera, koja je po svojim konsekvencama faktički vodila u jednu vrstu eskapizma, određivala je većinu pesnika u našoj savremenoј poeziji. Nijednog upita, nikakve skepse, ironije, problematizovanja ove savršene pretenzije; sve je bilo u znaku predošćanja bliske harmonične budućnosti u slapovima reči i metafora, svakako kultivisanih i ne bez izvesnog jezičkog rafinmana. Tomić je u tom trenutku, iako su njegovi generacijski ispisnici već pisali svoje najznačajnije knjige, ili su ih već napisali (Miljković, Bora Radović, nešto mlađi Šujica, Vita Marković, Brana Petrović) delovao u okviru šireg generacijskog kruga mlađih pesnika (Jasna Melvinger, oglasila se znatno ranije od ostalih, Slavko Almažan, Pero Zubac, Vujica Rešin Tucić, čija se poezija – tad ni kasnije – bitno nije razlikovala od ostalih u osnovnim pretpostavkama, osim u kolokvijalizaciji pesničkog jezika), već nagoveštavao promenu sopstvene pozicije i problematizovanje slike dolazećeg Edena. Naravno, većina pomenutih pesnika je u narednim knjigama dekomponovalo taj vladajući romantičarski i modernistički mit, koji je u suštini bio kompenzacijska ideologema, otvarajući

Napomena

Osim četiri knjige Rade Tomić je objavio veći broj pesničkih tekstova koji su nesabrani i rasuti po istovimima i časopisima. Ni godinu dana pred smrt (početkom 1984.) Tomić je sačinio izbor iz poezije i predao ga Matici Srpskoј. Na žalost njegov projekt je odbijen

pukotine u njegovim temeljima (Jasna Melvinger, Slavko Almažan).

Tomić je u najzreljim knjigama (**Treće oko**, **Vulkan moj brat**) dugovao nadrealističkom shvatanju poezije, ali to više nije onaj herojski nadrealizam koji dovodi u pitanje sve konvencije, počev od talenta, preko subjekta, pa do racionalizovane teleologije pesništva, već jedan postnadrealizam kontinuiran različitim iskustvima. Tomić je demonstrirao sopstvenu literarnu poetiku čudesnog, insistirajući na sevovima bizarnih i nekontrolisanih metafora i sazvučja koja su se počesto nametala po liniji automatizma i napora da se pesnički tekst dovede do jedinstvene intonacije posredovane diskurzivizacijom stiha, motivskom i tematskom jednovalentnošću ili naglašenom ametaforičkom poentizacijom. Tomić je, takođe, po našem uverenju, dosezao do vrlo ubedljivih pesničkih ostvarenja u tekstovima s izraženom humorno-ludističkom notom, naročito u zbirci **Treće oko** (1969). Na osnovu ove knjige može se reći da je on, na izvestan način, bio među prvima zagovornicima ovakvog modela, ali i pročelnik u novosadskom pesničkom krugu. Gradeći pesnički program, iako je napisao relativno mali broj knjiga, na stalnom samoprevazilaženju prepoznatljivosti svog glasa i stila, on se, sa sklonošću za pesničku avanturu, kretao između lirizma, humorno-ludističkih tekstova, konkretizma, kolaža, automatskih tekstova itd, tragajući za onim još **neizlivenim zvonom zvona** koje je, kako bi rekao ne bez ironije, **izliveno u zaptivenoj magli duše**. Tako je i glagol ove poezije glagol kretanja, savlađivanja prostora, spoljnog i unutrašnjeg, nesvršen ali i svršen, s mirisom tek okončanog putovanja koje još traje udvajajući se u reči i njenoј nesvodivoј protežnosti. Jedna od najvrednijih Tomićevih pesma **Događaj na ulici**, iako naizgled snimak trenutka mirovanja ovekovečen objektom fotoaparata, složeno je posvećenje kretanju koje je posredovano nužnošću višeg reda koja nas neminovno zahvata i oslovljava skoro krikom **sada i nikad**. Sada i nikad u isprepletenosti kao kazna i nagrada, ali, prevashodno, kao reč koja je u svojoj poetskoј sugestibilnosti zaveštanja misteriji poezije.